

ÜNİVERSİTE - SİYASET İLİŞKİSİNDE TEMEL PROBLEM OLARAK PARADİGMA SORUNU

DOÇ. DR. İSMAİL AYDOĞAN*
YRD. DOÇ. DR. A. FARUK YAYLACI**

Özet

Eğitim örgütlerinin özellikle de üniversitelerin toplumdaki konumu ve işlevi üzerinde sürekli bir tartışma söz konusudur. Değişen ve dönüşen bir dünyada küresel koşulların yoğun etkisine maruz kalan üniversitenin, talepleri karşılayamadığı yönünde güçlü kabuller bulunmaktadır. Aynı zamanda üniversite, kendisine atfedilen anlamlar nedeniyle siyasi tartışmaların da odağında yer almaktadır. Kimi zaman egemen siyasi görüşlerin ideolojik taraftarı olarak konumlanan üniversiteden çoğu zaman ise güçlü ve etkili bir düşünsel muhalefet niteliğine sahip olması beklenmektedir. Bu koşullar üniversite özelinde çok sayıda reform girişiminin ortaya çıkmasına da neden olmuştur. Ancak, bütün tartışmaların ya da reform girişimlerinin sonucunda bu tartışmaların güçlenerek sürüyor olması üniversiteye ilişkin algılarda sorunlar olduğunu ve yanlış alanlarda reformlar yapıldığı için başarısız olunduğu düşüncesini güçlendirmektedir. Bu çalışmada temel sorunun paradigma sorunu olduğu düşüncesi savunulmaktadır. Modernizm ile birlikte bilim dünyasına egemen pozitivist ideolojinin üniversitenin giderek işlevsizleşmesinin temel sorumlusu oluşu tartışılmıştır. Bu bağlamda pozitivist paradigmanın temel özellikleri, antipositivist paradigmanın ürettiği karşılıklar tartışılmış, paradigma

* Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Yönetimi Teftişi Planlaması ve Ekonomisi Öğretim üyesi.

** Rize Üniversitesi Öğretim Üyesi.

Pozitivist paradigma sonucunda, eğitim sistemi, nitelikten niceliğe, soyuttan somuta, sosyal ve insani bilimlerden fen, matematik ve tıp eğitiminin önelemesine neden olmuştur.

sorununun üniversite-siyaset ilişkisine yansımaları, akademisyenlerin bilimsel özelliklerine etkisi değerlendirilmiştir. Sonuç olarak Türkiye’de üniversitenin, dünyada bilimsel ve düşünsel gelişmelerin bilincinde olan ancak kendi kültürel geçmişi ile bağlarını koparmamış güçlü bir eğitim felsefesine ve tutarlı bir düşünsel paradigmaya gereksinim duyduğu konusu vurgulanmıştır.

Giriş

Lyotard (1983), toplumların post-endüstriyel döneme, kültürlerin ise post-modern döneme girdiği çağımızda bilinen anlamıyla üniversitenin sona yaklaştığını ilan etmiştir (Milliken 2004: 13). İçinde bulunulan durumun bir son olduğu konusunda herkes hemfikir olmasa da yükseköğretim ve üniversitenin köklü dönüşümler yaşanan bir dünyada dönüşmek zorunda kaldığı üzerinde genel bir kabul vardır. Günümüzde ise yükseköğretim, toplumsal üretim ilişkilerine ve iş bölümünün gelişme düzeyine koşut olarak evrim geçirmektedir. Türkiye özelinde de 9. Kalkınma Planı, YÖK Yükseköğretim Strateji Raporu, TÜSİAD Yükseköğretim Raporu gibi ilgili tarafların gündeminde, bu dönüşümler doğrultusunda yeniden yapılanmanın gerekliliği vurgulanmıştır (Ülker 2010). Üniversite üzerinde yürütülen tartışmalar ve reformların belirli boyutlarla sınırlı kaldığı ve üniversite ile birlikte yükseköğretime yön veren temel paradigma ya da eğitim felsefesinde, köklü ve mutlak dönüşümlerin gündeme gelmediği gözlenmektedir.

Yaklaşık 400 yıldır Batı ülkelerinde, 150 yıldır da Türkiye’deki eğitim, öğretim, müfredat ve öğretmen yetiştirme dâhil eğitim sisteminin tüm kademe ve içeriklerinde pozitivist paradigmanın geçerli olduğu söylenebilir. Pozitivist paradigma sonucunda, eğitim sistemi, nitelikten niceliğe, soyuttan somuta, sosyal ve insani bilimlerden fen, matematik ve tıp eğitiminin önelemesine neden olmuştur. Sosyal bilimlerde de egemen olan bu temel paradigma farklı düzey ve biçimlerde varlığını sürdürmektedir. Sonuçta bu temel paradigma, *tek-evrensel-bilimsel doğru* anlayışı ile üniversiteye “sosyal mühendislik” ve “insan mühendisliği” işlevi yüklerken, üniversitenin içinde bulunduğu siyasal ve ideolojik koşullardan da güçlü bir biçimde etkilenmiştir. Bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde bu işlevi yerine getiren üniversiteler ve akademisyenler ideolojik yönelimli toplum mühendisliğinin çeşitli biçimlerindeki yansımalarına dönüşmüştür.

Son dönemlerde Türkiye’de üniversiteler bağlamında yoğunlaşan tartışma ise toplum mühendisliğine biçim veren zihniyeti içeren bir dönüşüme ilişkindir. Bu bağlamda, üniversiteye yön veren temel paradigmanın ve bu paradigmanda yaşanan dönüşümlerin tutarlı çözümlere tabi tutulması gereksinimi bulunmaktadır. Her şeyden önce üniversite ne için vardır sorusunun cevabının *bilimci* ya da bilimsel olmayan her herhangi bir tutuculuktan uzak biçimde verilmesi gerekmektedir. Batı’da Aydınlanma Çağı ile birlikte egemen olan pozitivist paradigmanın bu soruya verdiği kolaycı cevaptan henüz hiç kimsenin yine kolayca vazgeçemediği gözlenmektedir. İdeolojiler değişmekte, belirsizleşmekte, zihniyetler dönüşmekte, siyasal erk el değiştirebilmektedir, ancak üniversiteye biçilen siyasal rol ve bu role dayanak olan temel paradigma o denli hızlı değişmemektedir.

Modern üniversitenin ortaya çıkış ve modern yapılanmasının temelinde pozitivist/akılcı paradigmanın temel varsayımları hâkimdir. Bu varsayımlar üniversite ve topluma uzun yıllar egemen olmuş ve hâlen kabul görmektedir.

Paradigma Sorunu

Paradigma, düşünme, araştırma ve yeni düşünceler üretme sürecindeki egemenliği nedeniyle yaşamsal bir öneme sahiptir. Çünkü paradigma, en temel anlamında bir değerler dizgesi olarak ve Thomas Kuhn’un vurguladığı üzere belirli bir bilimsel çevreye belirli bir süre için model sağlamaktadır ve evrensel kabul edilmektedir. Bu bağlamda, söz konusu bilimsel çevrenin bütün bilimsel çabalarını şekillendirmektedir. Modern üniversitenin ortaya çıkış ve modern yapılanmasının temelinde pozitivist/akılcı paradigmanın temel varsayımları hâkimdir. Bu varsayımlar üniversite ve topluma uzun yıllar egemen olmuş ve hâlen kabul görmektedir. Pozitivist paradigma esas olarak Orta Çağ boyunca insan davranışı ve toplumun her alanına hâkim olmuş olan dinsel bir sistemin antitezi olarak ortaya çıkan “aydınlanmacı” dünya görüşünü ifade etmektedir. Tanrı ve kutsal kitap ile “insan ve akı” yer değiştirmiştir. Auguste Comte ve Emile Durkheim’in öncülüğünde, sosyal bilimlere yön veren temel paradigma, Batı aydınlanma çağından beri, doğa bilimlerinin toplum ve insanın doğasına ilişkin

bakış açısına sahip olmuştur. Bir başka ifadeyle, bu belirlemeden sonra, sosyal bilimler, pozitivist paradigma tarafından şekillendirilmiştir. Bu paradigma, deneysel çalışmaların sonuçlarının gerçek ve objektif olduğu, empirik bulguların dışındaki tüm belirlemelerin gerçeği yansıtamayacağı anlayışını yansıtmaktadır. Bu anlayış, değerler, insan ruhu, vicdani gelişim, estetik ve ahlaki duyarlık, duygular, güdüler, niyetler gibi kavramları, bilimsel alanın dışında görmüştür. Her yer ve her şey, doğa bilimlerinin sınırlarına indirgenmiştir. Bu bağlamda pozitivistimde tüm bilimlerin tek bir bilime, genellikle fiziğe indirgenme çabası olduğu söylenebilir. Comte'un sosyolojiyi ilk olarak "sosyal fizik" olarak adlandırması boşuna değildir (Şimşek, 2005; Demirtaş, 2006; Yılmaz ve Oğuz, 2006; Can, 2005; Şahin Fırat, 2006; Şimşek ve Adıgüzel, 2012: 253).

Sosyal bilimler ve fen bilimleri alanında bilimsel düşünme ve araştırmaya yol gösteren pozitivist/akılcı paradigmanın temel özellikleri şöyle ifade edilebilir (Schwartz ve Ogilvy 1979 aktaran Şimşek 1994):

- *Gerçeklik basittir:* Evren, etkileşimsiz, kendi içinde tekdüze, farklı ve kendine özgü sistemlerin bir toplamıdır.
- *Hiyerarşi düzenin ilkesidir:* Sistemler en basitten en karmaşığa kadar hiyerarşik bir sırada sınıflandırılabilir.
- *Evren mekaniktir:* Evren saat gibi çalışan mekanik bir obje ya da bir makinedir.
- *Gelecek ve yön belirlidir:* Eğer evren saat ya da makine gibi çalışan bir olgu ise, evrenin geleceği, en kesin biçimiyle bilimsel olarak önceden kestirilebilir.
- *Nedensellik ilişkisi:* Evrende parçalar arasında nedensellik ilişkisi bilinirse, bu ilişkinin sonuçları da açıklanabilir.
- *Değişim niceliksel ve birikim şeklindedir:* Sistemler birikim yoluyla gelişirler, sıçramalı değişim çok seyrekir.
- *Nesnellik zorunluluktur:* Evrende, bilme akıl yoluyla anlama ile olasıdır ve bu süreçte, gözlemci ve gözlenen kesin sınırlarla birbirinden ayrılmıştır.

XIX. yüzyılda Dilthey, Weber ve Kant gibi isimlerin öncülüğünde pozitivist geleneğe karşı farklı bir akım gelişmiştir. Anti-pozitivism (yorumsamacı, postpozitivist ya da post modern), adı verilen bu akım, sosyal bilimlerin göreceli olduğunu, faaliyetlerin içinde bulunan kişilerin bakış açısına göre anlaşılabilirliğini yani öznelliği öne çıkarmıştır. Pozitivizme karşı olarak konumlanan bu yeni paradigmaya göre, toplumsal dünya ancak araştırılan etkinliğe doğrudan katılan bireyin bakış açısıyla anlaşılabilir. Araştırmacının, bütünüyle yansız pasif bir gözlemci oluşunu ve bilimin her hangi bir türden bütünüyle objektif bilgi üretilebileceğini reddeden bu paradigma, sosyal meselelerdeki düzenliliklerin izini

sürerek kural oluşturmaya karşı dururken bilginin görelî olduğunu savunmaktadır (Gölbâşı, 2004; Kahveci ve Ay, 2008; Becerikli, 2002). Birbirinden köklü biçimde farklılaşan bu iki paradigma, ilerleyen süreçte post-modern çağa girilmesi ile dönüşüm geçirerek varlıklarını sürdürmüşlerdir. Pozitivizmin artık sona erdiğine ilişkin olarak genel bir kabul olmasına karşın uygulamada ve zihniyetlerde, tek-doğru-bilimci hakikat anlayışına ve niceliğin niteliğe tercihine devam edilmektedir. Örneğin, Anlı (2010: 60) post-modernizmin önerdiği özgürlüğün tam karşıtı olan köktenci-dogmatik düşüncenin geri dönüşü için kapıları açabileceği kaygısından hareketle bilimciliğin katı sınırlarını eleştirirken dahi, olgulardan tümüyle kopmamak ve köktenci-dogmatik düşünce karşısında direnebilecek tüm kavramsal aygıtları kaybetmemek adına biraz 'pozitivist' olmakta yarar vardır diyerek zihinlerinde pozitivist ruhu yaşatanların haklılaştırıcı düşüncülerini de sergilemiş olmaktadır.

Üniversitenin ve Akademisyenin Paradigması Sorunu

Üniversiteler ve akademisyenler iktidarların ve sermaye gruplarının etkisi altında çalışmalarını sürdürmektedir. Bu ise, üniversitelerin eğitim felsefesinin problemlî olduğunu göstermektedir.

Eğitim felsefesinden kasıt, nasıl bir hayat ve insan düşlediğinizdir. En basit ifadeyle "Nasıl bir insan yetiştirmek istiyorsunuz?" sorusuna verdiğiniz yanıt sizin eğitim felsefenizi oluşturur. Bugün tüm eğitim kademelerinde böyle bir sorunun yanıtı, genellikle çağa ve teknolojik gelişmelere uygunluk bağlamında değerlendirilmektedir. Esasında yaklaşık bir asırdır eğitim düşüncesine hâkim olan fen bilimleri zihniyetinin doğal uzantısı olan ve sürekli gelişmekte olduğu varsayımı ile teknoloji ve değişen şartlara uyumu gerekli kılan bir eğitim anlayışının sonucunda, nasıl bir insan yetiştirmeliyiz sorusu hep ıskalanmıştır.

Bugün Avrupa ülkeleri başta olmak üzere hemen hemen tüm ülkeler, fen bilimlerinin oluşturduğu bir bilim, hayat ve insan algısı ile üretim yapmaktadır. Teknoloji üretiminin yaygın olduğu, statüsü, ekonomik ve kültürel durumu ne olursa olsun tüm insanlar, üretilen bu teknolojiyi edinmekte, hayatlarının bir parçasına hâline getirmekte ve hayatlarındaki en küçük ayrıntıyı bile teknolojik araç-gereçlere göre ayarlamaktadır. Bugün evlerin düzenlenme şekline tutun da, aile içi ilişkilere kadar belirleyici olan teknoloji olmuştur. Buna, pozitif bilimlerin egemenliği denilebilir.

Eğitim örgütleri, "Nasıl bir insan yetiştirmeliyiz?" sorusundan çok "Nereye insan yetirmeliyiz?" sorusuna evrilmiştir. Eğitim örgütlerinin amaçlarının belirlenmesinde "piyasaya uygunluk" oldukça belirleyici olmuştur. Piyasa şartlarına

göre bölümler açılmakta, zekâlar geliştirilmekte, yetenekler üretilmektedir. Üniversiteler piyasaya uygunluğu en çok gözeten kurumlar hâline getirilmektedir. Örneğin ülkemizde, üniversite giriş sınavlarında başarılı olanların en çok fen, teknik ve tıp bölümlerini (pozitif bilimleri) tercih etmeleri bunu bariz şekilde göstermektedir (Tablo 1). Tabloda da görüldüğü gibi, pozitif bilimler içine girebilecek tıp, mühendislik ve eczacılık bölümlerinin puanları beşerî bilimlerin puanlarından hayli yüksektir. Bu durum pozitivist ve anti-pozitivist paradigmanın bilim dünyasındaki alan paylaşımının sonucu olarak sosyal bilimler ve fen bilimlerindeki farklılaşmasının yansımalarından birisidir denilebilir. Çünkü bu farklılaşma ile sosyal bilimcilerle fen bilimciler birbirlerine yabancılaşırken iki ayrı, hatta zıt kültür ortaya çıkmıştır (Snow 2001 aktaran Bolay 2011 : 109-110).

Tablo 1-2012 Yılı Bazı Bölümlerin Taban Bölümleri

Üniversite	Bölüm	Taban puanı
İstanbul Üniversitesi	Felsefe	331,54588
Hacettepe Üniversitesi	"	324,23869
Ankara Üniversitesi	"	314,73909
İstanbul Üniversitesi	Türk Dili ve Edebiyatı	405,04617
Hacettepe Üniversitesi	"	363,78037
Ankara Üniversitesi	"	338,18449
İstanbul Üniversitesi	Tarih	390,97882
Hacettepe Üniversitesi	"	370,28095
Ankara Üniversitesi	"	365,67169
İstanbul Üniversitesi	Tıp	536,87643
Hacettepe Üniversitesi	"	535,74183
Ankara Üniversitesi	"	513,87482
İstanbul Üniversitesi	Bilgisayar Mühendisliği	432,77817
Hacettepe Üniversitesi	"	457,39239
İstanbul Üniversitesi	"	432,77817
Hacettepe Üniversitesi	Eczacılık Fakültesi	469,72613
İstanbul Üniversitesi	"	463,93567
Ankara Üniversitesi	"	460,75624

Kaynak: OSYM (2012)

Üniversiteyi biçimlendiren pozitivist paradigmanın yansımalarından birisinin de yapılan araştırmalarda ortaya çıktığı söylenebilir. Bu durum, aynı zamanda süreç içerisinde anti-pozitivist ya da yorumsamacı tarafta konumlanan sosyal bilimlerde de henüz pozitivist paradigmanın yok olmadığını göstermektedir. Bilimsel araştırmalarda pozitivist bilimci anlayışın etkisi güçlü biçimde hissedilmektedir. Örneğin, 2003-2007 döneminde eğitim bilimleri alanında yapılmış olan 208 doktora tezinde toplam 9 farklı model kullanılırken, bu 9 modelden 3 tanesi (*nedensel-*

karşılaştırma, kuram oluşturma ve ARGE modeli sadece birer tez çalışmasında kullanılmıştır. Eğitim bilimleri doktora tezlerinde sıklıkla kullanılan ilk dört model ile bunların yüzde değerleri ise şöyle bulgulanmıştır; deneysel (% 37.1), tarama (% 34.0), ilişkisel tarama (% 12.2), durum çalışması (% 11.3). Benzer bir bulguya Hsu (2005), 1971 den 1998'e kadar American Educational Research Journal (AERJ), Journal of Experimental Education (JEE) ve Journal of Educational Research (JER) dergilerinde yayımlanmış makalelerde sıklıkla kullanılan araştırma yöntemlerini incelediği araştırmasında ulaşmıştır. Bulgulara göre, makalelerde sıklıkla kullanılan araştırma yöntemleri Türkiye'dekine benzer biçimde deneysel, tanımlayıcı, ilişkisel, nedensel-karşılaştırma yaklaşımları ve alan araştırmalarından oluşmaktadır. Ancak 1980'li yılların ortasından itibaren deneysel ve tanımlayıcı

araştırmaların yüzdesinde sürekli bir düşüş olduğu, buna karşın nedensel-karşılaştırma ve nitel araştırmalarda bir artışın bulunduğunu saptanmıştır. Türkiye'deki tez çalışmalarının dörtte üçlük bölümünde deneysel ve tarama modellerinin kullanılması, uluslararası yönelimler göz önüne alındığında, alandaki yönelimin göz ardı edildiği biçiminde değerlendirilebilir (Karadağ 2010: 59-65). Başka bir çalışmada ise Türkiye'de bir üniversitenin Eğitim Bilimleri Enstitüsünde yapılmış olan yüksek lisans ve doktora tezlerinin araştırma desenlerine ilişkin olarak Nicel Desenli araştırmaların ön plana çıktığı bulgulanmıştır (Öksüz Barut ve Dicle 2011: 8-9). Oysa yükseköğretime ilişkin mevzuatta bilimsel araştırmalara yöntemsel olarak bir sınırlama getirilmediği, daha doğrusu pozitivist bir paradigma çerçevesi çizilmediği görülmektedir. Örneğin doktora programlarında okuyan öğrencilerin orijinal bir araştırmanın sonuçlarını ortaya koymayı amaçlamaları gerektiği, tıpta uzmanlık programlarında belirli alanlarda özel yetenek ve yetki sağlamayı amaçlaması gerektiği vurgulanırken, sanatta yeterlik programında ise orijinal bir sanat eserinin ortaya konulması, müzik ve sahne sanatlarında ise üstün bir uygulama ve yaratıcılığı amaçlaması gerekmektedir. Dikkat edileceği üzere bu tanımlarda yöntem kavramı kullanılmamış, araştırma kavramı kullanılmıştır (Er 2011: 101-102). Sonuç olarak pozitivist paradigmanın mevzuatta değil, ancak

Eğitim örgütleri,
“Nasıl bir insan
yetiştirmeliyiz?”
sorusundan çok
“Nereye insan
yetirmeliyiz?”
sorusuna evril-
miştir. Eğitim
örgütlerinin
amaçlarının
belirlenmesinde
“piyasaya
uygunluk”
oldukça belirleyici
olmuştur.

zihinlerde yansımaları bulduğu söylenebilir.

Öte yandan, üniversitenin üç tür özelliğinden bahsedilebilir. Birincisi bilimsel (akademik) özelliği, ikincisi yönetsel özelliği ve sonuncusu da ekonomik (mali) özelliğidir. Üniversitenin yönetsel özelliği, kendisini nasıl yöneteceği. Rektör, dekan, öğretim elemanları ataması, yükseltmesi gibi olgular üniversitenin yönetsel özelliğini gösterir. Ekonomik özelliği, üretim veya üretime katkı sağlamasının yanı sıra kendi ekonomik gücünü nereden alacağı ile ilgilidir. Bilimsel özelliği ise, bilimsel araştırmalar yapması ve bunu toplum ya da insanlıkla paylaşmasıdır. Bu özellikler bir ayrılık olarak değil, birlik olarak düşünülür. Çünkü, biri diğerini etkilemektedir. Örneğin, üniversitenin bilimsel yanını tartışırken, zorunlu olarak yönetsel ve ekonomik yanını da tartışmak gerekir. Türkiye açısından bakıldığında üniversitelerin yönetimi, ekonomik özelliği ve dolayısıyla bilimsel özelliğinin ideolojik olduğu söylenebilir. Sadece akademisyenler açısından bakıldığında ise pozitivist, Batılı, sosyal ve insan mühendisliği yapma özelliklerinin öne çıktığı söylenebilir.

Üniversitenin ve Akademisyenin İşlevsizleşmesi

Toplumsal kurumlar, toplumsal ihtiyaçları karşılamak üzere oluşturulurlar. İhtiyaçlar değiştikçe kurumlar da bir dizi değişikliğe uğrar. Bu bağlamda eğitimin psikolojik, sosyal, siyasi, ekonomik amaç ve görevleri söz konusudur. 20. yüzyıla kadarki ulus devlette eğitim kademelerinin amaçları, sanayi toplumu aşamasına ait anlayışa göre belirlenmiştir. Buna göre ilköğretimin amacı, temel vatandaşlık bilgileri ve ulusal değerleri benimsetme; ortaöğretimin amacı, yaşama ve yükseköğretime hazırlık ve yükseköğretimin amacı evrensel bilgi, değer ve beceri kazandırma (Ülker 2011) olarak belirlenmiştir. Bolay (2011: 106) ise üniversiteye her şahıs ve toplum tarafından farklı işlevler yüklendiğini belirterek üniversiteye daha tutucu bir rol atfetmektedir. Bu görüşe göre üniversite milletin bozulmamış (otantik) kültürünü özümlemeli ve bu değerlerin yeni nesillere itina ile aktarılmasını temin etmelidir. Bunun yanı sıra toplumun sahip olduğu, yaşadığı ve ürettiği değerleri iyi tanımak, zihni üretimin meydana getirdiği kültürün özel organı olmak, topluma yeni bilgiler, teknikler ve değerler kazandırmak üniversitenin diğer görevleri olarak değerlendirilmiştir. Bu ifadelerde de görüldüğü üzere hemen her kesimden insan, üniversiteye kolaylıkla birbiri ile çatışan işlevler yükleyebilmektedir.

Her şeye rağmen herkesin üzerinde anlaşıldığı husus üniversitenin yenilik yaratmasıdır. Bu durum, gerçekte birbirine zıt iki işlevin aynı anda bir kuruma yüklenmesi anlamına gelmektedir. Örnek olarak Bolay (2011: 107), üniversitelere

atfettiği koruyucu-tutucu rolün yanı sıra, değişmeyi ve gelişmeyi temsil etmesi gereken üniversitenin bilim, düşünce, yorum ve uygulamada sürekli olarak yeni ve özgün olan şeyler ortaya koyması gerektiğini vurgulamaktadır. Üniversiteler bağlamında yaşanmakta olan en belirgin yönelim ise piyasa odaklı olandır. Günümüzde, yaşanmakta olan kitlesel yüksek öğrenim gelişmeleri ile birlikte bütün dünyadaki üniversiteler yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde kaliteli ve mükemmel olma çabası içine girmişlerdir. Bu çabalar ve değişen algılarla birlikte “dünya-klasında üniversiteler-world-class university” kavramı ve buna dayalı sıralamalar ortaya çıkmıştır. Dünyanın birçok ülkesi üniversitelerini, “dünya klasında üniversiteler” ligine girebilme yarışına katılmak üzere, uzun dönemli stratejiler, yaklaşımlar ve bunlara dayalı siyasa reformları geliştirmektedirler. Bu bağlamda, uluslararası yarışmaya ve ulusal gelişmeye, önceliklerin belirlenmesi ve çeşitlendirilmesine, özerklik ve hesap verebilirliğe, sistem düzeyinde dengeli bir odaklanma önem kazanmaktadır. Aynı zamanda kısa dönem ve uzun dönem gereksinimler

arasında, eğitim ve araştırma arasında denge ile kurumsal düzeyde disiplinlerin güçlendirilmesi ve kapsamlandırılması öne çıkmaktadır (Sadlak ve Cai 2009: 18). Son on yılda, dünya klasında üniversite kavramı, sadece eğitimde araştırma ve öğrenmenin iyileştirilmesini ifade etmekten çok, yeni bilgi üretimi ve kazanımı yoluyla küresel eğitim piyasasında yarışabilme kapasitesini geliştirmeyi amaç haline getirmiştir (Salmi 2009: 25). Üniversitelerin işlevindeki dönüşümlere dikkat çeken Ülker (2011) ise önemli olanın Türk üniversitelerinin ülke çıkarları ve küresel rekabet içerisinde en etkili hâle getirilmesi olduğunu belirterek günümüzün ve geleceğin üniversitelerinin özelliklerini şöyle sıralamıştır:

- Üniversitenin üç temel görevi eğitim-öğretim, araştırma-yayın, bilgi kullanımı, toplumsal sorun çözmedir.
- Araştırma ve eğitim etkinlikleri çok disiplinlidir.

Üniversiteler bağlamında yaşanmakta olan en belirgin yönelim ise piyasa odaklı olandır. Günümüzde, yaşanmakta olan kitlesel yüksek öğrenim gelişmeleri ile birlikte bütün dünyadaki üniversiteler yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde kaliteli ve mükemmel olma çabası içine girmişlerdir.

- Yönetim yapısı ve çalışma şekli açık sistem özelliklidir.
- Hedef kitleleri, öğrenciyi aşacak biçimde çok genişletilmiştir. (Arge birimleri, endüstriyel kuruluşlar, yatırımcılar, profesyonel hizmet sunucular, meslek kuruluşları, diğer üniversiteler).
- Bütün öğeleriyle küresel rekabete açıktır.
- Kitlesele ve kozmopolit niteliktedir.
- Bilgi kullanımı, sorun çözme, yaratıcılık becerileri çok önem kazanmıştır.
- Doğrudan finansman ve devletle ilişkileri zayıflamıştır.
- Ulusal olmaktan çok küresel niteliktedir ve eğitim dili İngilizcedir.
- Örgütlenmesi Post-Fordist (yatay örgütlenme) şeffaf ve müşteri odaklıdır.

Şimşek ve Adıgüzel (2012: 257) toplumsal gereksinimlerin yükseköğretim sisteminin değişmesi, dönüşmesi gerekliliğini ortaya koyduğunu öne sürerek üniversitenin tıpkı endüstri devrimi döneminde olduğu gibi “dışarda” gerçekleşen değişimlerle dönüştürülmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu yargı, üniversiteyi dışarıya bağımlı gören ve aynı zamanda üniversitenin dışındaki çevrenin de “mutlaka” uyum sağlanması gereken, doğal bir değişim süreci içinde olduğunu kabul eden bir anlayışın ürünüdür. Yeni üniversitenin çok yönlü, analiz ve sentez yaparak problem çözebilen; eleştirel ve yaratıcı düşünebilen; sosyal, kültürel ve siyasal kimlik geliştirmiş, bireyler yetiştireceği varsayılmaktadır. Bu söylemler, tıpkı modern dönemdeki bilimci söylemler gibi parlak ve gelecek vaat eden hedefler gibi görünse de temel paradigmaya ilişkin bir dönüşümü gerçekleştirme olası değildir.

Günümüzde yükseköğretim bağlamında, üniversitenin siyaseti yönlendirmesinden daha çok siyasetin üniversiteyi yönlendirmesi yoğunlukla tartışılmaktadır.

“Üniversite”yi, 2547 sayılı Kanun şöyle tanımlamaktadır; *Üniversite; Bilimsel özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip yüksek düzeyde eğitim - öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapan; fakülte, enstitü, yüksekokul ve benzeri kuruluş ve birimlerden oluşan bir yükseköğretim kurumudur.* Kanun’a göre üniversite eğitim-öğretimin yanısıra bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapan bir kurumdur. Bu bağlamda üniversitenin bütünüyle bilimsel kaygılarla hareket eden bağımsız birer bilim merkezi olarak kabul edildiği düşünülebilir. Üniversiteler bu anlamda esas karar verici

konumunda olmalıdırlar. Ancak bu faaliyetlerin, daha çok gerçek karar vericilerin karar vermelerine alt yapı desteği olarak gerçekleştiği gözlemlenebilir. Üniversite-siyaset ilişkisinde, üniversitenin söz konusu işlevleri, siyasal iktidar ya da çıkar ve baskı grupları tarafından da yönlendirilmektedir. Günümüzde yükseköğretim bağlamında, üniversitenin siyaseti yönlendirmesinden daha çok siyasetin üniversiteyi yönlendirmesi yoğunlukla tartışılmaktadır. Bu noktada, son elli yıllık süreçte belirgin bir dönüşüm yaşandığı açıktır. Üniversitelere ilişkin olarak daha muhafazakar bir anlayışla yaklaşan Bolay (2011: 107), geçmişte üniversitelerin ideolojik yapılanmalar hâline geldiğini ve bunun üniveristenin imajını olumsuz etkilediğini ifade ederken bu sorunları aşmak ve üniversiteleri hizaya getirmek üzere daha sıkı kontrol edebilecek bir kurum olarak Yükseköğretim Kurulunun (YÖK) kurulduğunu öne sürmüştür. Bu durum üniversitelerin ideolojik yapılanmalar olarak siyasete yön verme çabalarının devlet eliyle üniversitelere yön verilmesi sürecine dönüşümünü ifade etmektedir. İlerleyen süreçte YÖK ve temsil ettiği devletçi-kontrolcü anlayışının üniversitenin sahip olması gereken özgür bilimsel ortama zarar verdiği hemen her kesim tarafından ifade edilmiş olsa da yönetim erkine sahip olanlar üniversiteleri kontrol altında tutma mekanizmasını değiştirmeye çok fazla gönüllü olmamışlardır.

Üniversitelerdeki akademik kadrolara, bilimsel araştırma ve eğitim-öğretim faaliyeti yapmak dışında toplumsal, siyasal ve bireysel gelişime katkı sağlama rolü de atfedilmektedir. Bir başka ifadeyle akademik ünvanlı kişiler, laboratuvar ve yayın gibi çalışmalarını dışında, dünyanın ve ülkesinin sorunlarıyla yakından ilgilenerek, o sorunların içinde bulunduğu toplumsal-siyasal koşullardan belirli ölçülerde bağımsızlaşarak çözümler üretmek amacıyla görüş serdeden kişilerdir. Bu tarz bir entelektüellik özelliği ile öne çıkmak durumunda kalan akademik kişiler, gerek evrensel düzeyde gerekse yerel düzeyde kendisine dayatılan görüşleri savunan değil, gerektiğinde dayatma karşısında duran ve sadece ilkesel bağlamda duruş sergileyebilen kişi olmak durumundadır.

Kurulu düzenin devamı, ideolojik bulanıklığın sürdürülmesine, bu düzenin değişmezliğini kabullendirmek amacıyla üretilen düşüncelerin egemen kılınmasına bağlıdır. Entelektüel ise egemen sınıfın gizli kalmasını istediği şeyleri açığa çıkarmaya çalışır. Gerçeğin saptırılmış şeklini kabullenmeye razı olmaz. İktidardakilerin dayatmaktan çıkar sağladığı bir "toplumsal değerler" sistemine başkaldırır. Gerçekten yaşanmış olan ile yaşandığı varsayılan gerçeğin saptırılmış ya da "resmî versiyonu" arasındaki uyumsuzluğu ortaya çıkarmayı kendine iş edinir. Egemen olan sınıfların ve devletin her politika ve uygulamalarını eleştirir.

Entelektüel,
zihinsel ve ahlaki
bir eğilimi olan ve
bu eğilime uygun
davranabilme,
tavır alabilme
yeteneğine sahip
olan kişidir.

Eleştirilerinde hiçbir yasağa, tabuya itibar etmez. Sorunları ulusal değil evrensel bir şekilde ele alıp eleştirmeye çalışır. Entelektüellerin en önemli özelliği diplomaya sahip olmaları ya da belirli meslek gruplarına dâhil olmaları değildir. Entelektüeller, daha çok bilimsel bilgiye sahip olmalarının yanı sıra, farklı olmalarının sebebi, onların siyasal iktidar ve destekleyicilerinden bağımsız olması ve onun karşısında eleştirel bir tavır sergilemesidir. Entelektüel, zihinsel ve ahlaki

bir eğilimi olan ve bu eğilime uygun davranabilme, tavır alabilme yeteneğine sahip olan kişidir (Başkaya 1996: 13–14). Ancak modern bilimci algı, devlete bilimsel alanı kontrol hakkını meşrulaştırarak verebilmektedir. Lyotard'ın (1984) vurguladığı üzere modern bilimsel bilginin arkasındaki olgu, bilginin öteki formları aleyhine bilimi imtiyazlı bir bilgi formu olarak meşrulaştırmayı amaçlayan bir üst-anlatı, üst-söylem ya da büyük-anlatıdır. Daha özeldi, insanlığın kurtuluşuna yönelik ilerleme temelinde meşrulaştırılan bilimsel bilginin üretilmesi ve yayılmasına ilişkin bir üst anlatı vardır. Bu üst-anlatı sayesinde devlet meşru bir biçimde, insanları ilerlemeye ve kurtuluşlarına yönlendirmek üzere eğitim kurumlarını kontrol etme kabiliyetine sahip olmaktadır (Milliken 2004: 12). Bir entelektüel olarak akademisyenin etik sorumluluğu ise bu yapısal sorunlara yol açan paradigmaları köklü eleştirilere tabi tutabilmektir. Oysa bu yapılmadan girilen devlet ya da iktidar eleştirisi sadece yapının sürmesine yol açmaktadır.

Entelektüel, bireysel bir iş, bir enerji, kendi dili ve toplumu içinde bir dizi sorunu bir taraf olarak, net bir şekilde kendine dert edinen kişidir. Bu sorunların hepsi son safhada aydınlaşma, özgürleşme ve dolayısıyla özgürlükle bağlantılıdır. Entelektüele yönelik tehdit, dünyanın batısında ya da doğusunda olsun, üniversiteden, varoşlardan veya basın ve yayın evlerinin aşırı ticarileşmiş olmasından gelmemektedir. Asıl tehdit “profesyonelizm” den gelmektedir. Profesyonelizm, bir entelektüel olarak yapılan işi geçim kaygısı ile “piyasa” koşullarıyla uyumlu olmak, “pazarlanabilir” ve “prezentabl” olmak uğruna halk deyimini ile “etliye sütlüye karışmadan” apolitik ve ilkesizliğe bürünmüş bir tarzda nesnel olmaktır. Günümüz toplumu da entelektüeli, bazen ödül vererek bazen de eleştirerek, onun alanında uzman bir profesyonel olması gerektiğini söylemektedir. Entelektüelin kamu gündeminde sıkıntı verici sorunlara ve doğmalara karşı çıkan, hükümetlerin veya

büyük şirketlerin kolay yoldan adamı olmayan, devamlı unutulmuş sorunların veya göz ardı edilen kişilerin temsilcisi olma gibi bir rolü vardır. Entelektüeller, temsil etme sanatını görev edinmiş bireylerdir, bu görev kamunun önünde gerçekleştiğinden, riskli, cüretli ve kırılabilir olduğu ölçüde önemlidir. Entelektüel, taraf tutma ve yalnızlık arasında bir yerde olduğu için bu hiç kolay bir iş olmaz. Gerçekleri açığa çıkartmak, görmezden gelinen bağlantıları bilinir hâle getirmek ve bazı durumlarda alternatif eylem tarzı önermek entelektüellerin görevidir. Eğer entelektüel taraf tutacaksa bu zayıf olanlar ile temsil edilmeyenlerin tarafıdır. Entelektüellik romantik bir idealizm, insanları sakinleştirme ya da uzlaşma oluşturma değil, ciddi anlamda hazır klişeleri kabullenmemek ve tüm varlığını ortaya koymak demektir. Aslında sadece iktidarın politikalarını eleştirmek sorunu ile aynı anlamda değildir. Kalıp fikirlere karşı bir görev edinme, istikrarlı bir gerçekçilik, dinamik bir akıl gücüne sahip olmayı gerektirmekte, bu da insanı diri tutmakta ve zenginleştirmektedir (Said 1995: 27-75).

Foucault (2000: 14-32)'a göre entelektüel, bilgisini, uzmanlığını ve hakikatle ilişkisini siyasi mücadele alanında kullanan kişidir. Entelektüel evrensel bir hakikatin bilincine sahip olduğu için, kitlelerden ayrı bir yerde durur ve evrensel bir sözcü niteliği alır. Kitleler eksiksiz ve açık seçik olarak entelektüellerin bildiğinden daha çok şey bilmektedirler ve bilmek için entelektüellere ihtiyaç duymamaktadırlar. Fakat görüşlerini ifade etmede bazı engellerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu ise iktidar sistemidir. Entelektüelin rolü, hakikati söylemek için "biraz öne veya biraz yana" çıkmak değildir, daha çok iktidar biçimlerine karşı mücadele etmektir.

Bugün Türkiye üniversitelerinde akademik sıfatlara sahip kişilerin duruşları Said (1995)'in dediği gibi *profesyonelizm* duruşudur. Örneğin, ABD'de akademik olmayan entelektüelin tamamen ortadan kalktığı, onun yerini de kendilerinden başka kimsenin anlamadığı bir mesleki dil ile konuşup yazan, ürkek üniversite üyelerinden oluşan bir grubun aldığı belirtilmektedir. Günümüz entelektüeli, garantili bir kazancı olan ve kampüs dışındaki dünyayla alakası olmayan ve kendi hâlinde yaşayan, kendi alanının uzmanı kişisi olup çıkmıştır. Bu tür insanlar evrensel değil sadece akademik kariyer peşindeki kişilerdir. Bu durum, üniversitedeki öğretim elemanlarının, egemen güçler tarafından (siyasiler, baskı grupları vb) yönlendirilebilir olmalarının yolunu açmaktadır. Bu çevrelerin oluşturduğu kümelenmeler Tight'ın (2008: 593) yükseköğrenim kurumlarını ve araştırma alanlarını işgal eden kabile ya da cemaatler tanımına oldukça uygundur. Bu kabile-cemaat kümelerinde belirli konularda ve yöntemlerle araştırmalar yapılmakta, insanlar birbirlerinin çalışmalarına atıflar

yapmakta ve dışı kapalı yapılar ortaya çıkmaktadır. Taylor'un tasarımı yaptığı örgüt yapılaşmasını temel alan üniversite örgütlenmesinde sınırlı sayıda disiplini içine alan "bölüm" ve "ana bilim dalı" yapılanması son analizde üniversite içinde küçük küçük krallıklar ve savunma alanları hâline gelmekte bu parçalanmışlık üniversitenin uzak amaçlarının hayata geçirilmesini engellemektedir (Şimşek ve Adıgüzel 2012: 258). Bourdieude üniversite atamaları ve araştırma enstitülerini kontrolleri altına geçiren bu tür akademik çevrelerin sahip oldukları ve kullandıkları gücü eleştirmiştir (Calhoun 2007). Gerçekte bu tür "tutucu ve kendini koruyucu" unsurlar çoğu durumda önemli yenilik ve devrimlerin ortaya çıkmasının da önünde engel niteliği kazanmaktadır (Şimşek ve Adıgüzel 2012: 256).

Sonuç

Welch'in (2001: 487-488) vurguladığı üzere günümüz koşullarında aydınlanmanın yıkıntıları ortasında, Neo-liberal kapitalizmin dünya ölçeğindeki egemenliği, post-modernist bireysel geri çekilişler gibi olasılıkları içeren farklı dünyaları ifade eden seçeneklerle karşı karşıya bulunmaktayız. Bugünün dünyasında ekonomide, siyasal kurumlarda, sosyokültürel değerlerde, bilim ve teknoloji alanında ve daha pek çok alanda dinamik değişimlere tanık oluyoruz. Çağımızda eğitim alanında olan değişiklikler sürdürülemez bir çelişki taşımaktadır. Günümüzün akademik ve endüstriyel talepleri, doğasında çok yönlülük gerektirirken, bu talepleri karşılamak adına öğrencilere verilen eğitim aşırı derin, kalın çizgilerle ayrılmış dar kanallara hapsedilmiştir. Bu yapının korunmasına ilişkin bütün direnişlere ve olumsuzluklara rağmen modern üniversite çok önemli bir devrimin yakın zamanda vücut bulacağı bir kurum durumundadır (Şimşek ve Adıgüzel 2012: 251).

Bourdieu'nün saptadığı üzere, bütün modern kurumlar, kapitalist piyasa ve bizzat devlet dâhil, verebileceklerinden fazlasını vaat etme eğilimindedir. Onlar, kendilerini halkın ortak iyiliği için çalışıyor gibi sunsalar da gerçekte sosyal eşitsizlikleri yeniden üretirler. Daha zengin, daha özgür bir yaşantı isteyenlere ilham kaynağı olur, fakat dayattıkları sınırlılıklar ve başvurdukları şiddetle onları hayal kırıklığına uğrattırılar (Calhoun 2007). Dolayısıyla modernist ya da post-modernist bütün ön kabullerin ötesinde farklı yaklaşımlarla üniversiteye yön verecek paradigma sorununu ele almak zorunluluk taşımaktadır. Yeni paradigmayı üretecek yeni bir felsefeye gereksinim vardır.

Eğitim felsefesinden kasıt, nasıl bir hayat ve insan düşünildiğidir. En basit ifadeyle "Nasıl bir insan yetiştirmek istiyoruz?" sorusuna verilen yanıt eğitim

felsefesini oluşturmaktadır. Türkiye açısından bakıldığında, Tanzimat'tan beri böyle bir soru ya doğru biçimde sorulmamış ya da çeşitli kesimlerle geçirilmiş, aynı zamanda sürekli olarak bir yön dayatılmıştır. Tarihsel sürecimiz dikkate alındığında böyle bir sorunun sorulmamış ya da geçirilmiş olması olası değildir. Geriye tek bir seçenek kalıyor ve oda yön dayatılmasıdır. Bu yönün batıya doğru olduğu konusunda bir kuşku yoktur. Batı'nın teknik ve bilim üstünlüğü temel alınarak yapılan bu yön belirlemesi, Batılı, çağdaş ölçütlere uygun insan yetiştirmeyi de kapsamı zımnen kabul edilmiştir. Bu durum, daha sonra yasal metin haline getirilerek alenileştirilmiştir. Batılı, çağdaş, modern insan yetiştirme gayreti, doku uyumsuzluğu nedeniyle sıkıntılı alanlar yaratmıştır ki bugün o sıkıntılarla boğuşulmaktadır. Bu nedenle Türkiye, insan yetiştirme sistemindeki doku uyumsuzluğunu, Batı'dan kendine dönerek ortadan kaldırabilir. Bu

Batılı, çağdaş, modern insan yetiştirme gayreti, doku uyumsuzluğu nedeniyle sıkıntılı alanlar yaratmıştır ki bugün o sıkıntılarla boğuşulmaktadır. Bu nedenle Türkiye, insan yetiştirme sistemindeki doku uyumsuzluğunu, Batı'dan kendine dönerek ortadan kaldırabilir.

kendine dönüş, Doğu medeniyetinin içinden gelerek ve kendi tarihsel süreçlerinin, maddi ve manevi kültürel değerlerinin bilincinde olarak ve *kendisi* kalarak diğer medeniyet, kültür ve insanlarla evrensel gelişmeler için işbirliği kurabilmeyi tanımlamaktadır. Bu çabanın içerisinde Farabi, İbn-i Sina, Yusuf Has Hacip, İbn-i Bace, İbn-i Tüfeyl, İbn-i Rüşd, El-Gazzali, Lao Tsu, Buddha, Konfüçyüs gibi Doğu medeniyetinin entelektüellerine ait bilgi ve bilinç, Freud, Pestolazzi, J.J.Rousseau gibi Batılı düşünürlerle ilişkin olan bilgi ve bilinçten daha az olmayacaktır. Çünkü bilimsel ya da düşünsel bütün çabalar, içinde yaşanan kültürle yoğun bir etkileşim içindedir. Bu etkileşimin bilincinde olunması yaşamsal öneme sahiptir. Kültür, bir topluma özgü bilgi, inanç ve davranışlar bütünüdür. Toplumun felsefesinin bilgi, inanç ve davranış hâline gelmiş hâlidir. Dolayısıyla eğitim felsefesiyle, toplumun kültürü giriftir. Eğitim politikası, o toplumun kültürüne göre, bir başka ifadeyle o toplumun bilgi sistemine, inanç sistemlerine ve geleneklerine göre oluşturulur. Kültürün dokuları eğitim sisteminin vazgeçilmezleridir. Türkiye'deki kültürün temel dokuları ise doğunun kadim geleneklerinin sonuçlarıdır. Bu nitelikler'nin söz konusu edilen eğitim felsefesinin de dayanakları olarak varlık kazanmalıdır.

Türkiye yapılan onca iyi niyetli düşüncelere ve sistem değişikliğine rağmen üniversitelerden beklenen sonucu alamamasının nedeni, kendine özgü bir eğitim felsefesinin ve uygulamaya yön verecek tutarlı bir paradigmanın var olmamasıdır. Sorun, iyi şeyleri yapamamak değil, yapılan iyi şeylerin temelinin olmamasıdır. Bu nedenle her şeyden önce temel paradigmanın ne olduğu konusunda bir düşünceye ve uzlaşıya sahip olmak bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Şöyle de düşünülebilir: Bir yol var, yolun sonunda ise bir ev var. Ancak, o ev sizin eviniz değil ise etrafı güllerle çevrili harika bir yolun olması ne anlam ifade edebilir? Bu yolda gitmekte olan insan hangi şevkle gitmek isteyecektir?

Kaynaklar

- ANLI, Ö.F. (2010), Üst-Anlatılara 'İnanmazlık' Çağında Bilimin Olanacağı. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2010, 2 (1), s. 37-62
- BAŞKAYA, F. (1996). Paradigmanın iflasi resmi ideolojinin eleştirisine giriş: batılılaşma, Çağdaşlaşma, Kalkınma. Ankara: Doz Yayınları.
- BECERİKLİ, S. (2012), Radikal Hümanist Bir Örgüt Sosyoloğu: Gareth Morgan, (<http://semabecerikli.sayfamtr.net/kitap3.htm>), Sayı: 47
- BOLAY, S.H. (2011), Çağdaş Üniversitede Neler Önem Kazanmaktadır? Yükseköğretim ve Bilim Dergisi. 1 (3), ss.105-112
- CALHOUN, C. (2007), Bourdieu Sosyolojisinin Ana Hatları, ed. Güney Çeğin, et. al. (eds), Ocak ve Zanaat, İstanbul: İletişim Yayınları, 2007, 77-131.
- CAN, Y. (2005), Toplumsal Yapı ve Değişme Kuramlarını Paradigma Temelli Bir Sınıflandırma Denemesi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 29, (1)
- DEMİRTAŞ, H.(2006), Yönetim Kuram ve Yaklaşımları Eğitiminin İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Sınıf Yönetimi Paradigmalarına Etkileri, Eğitimde Politika Analizleri ve Stratejik Araştırmalar Dergisi,1(1)
- ER, S. (2011), Yükseköğretim Mevzuatında Bilimsel Yöntem İstanbul Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliği İle İTÜ Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliğinin Karşılaştırması. *Sosyal Bilimler Dergisi* 2011, (2), 99-107
- FOUCAULT, M. (2000), "İki Ders". Entellektüelin Siyasi İşlevi. drl. Işık Ergüden & Tuncay Birkan. (çev. Ferda Keskin.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, s. 86-117
- GÖLBAŞI, Ş.(2004), Sociological Paradigms and Organizational Analysis (Gibson Burrell ve Gareth Morgan, Heinemann Educational Books Ltd., UK, 1979) Book Review, Yönetim Bilimleri Dergisi, 2 (2)
- KAHVECİ, A. AY, S.(2008), Farklı Yaklaşımlar – Ortak Çıkarımlar: Paradigmalar Ve İntegral Model Işığında Beyin Temelli Ve Oluşturmacı Öğrenme, Türk Fen Eğitimi Dergisi,5, (3)
- KARADAĞ, E. (2010), Eğitim Bilimleri Doktora Tezlerinde Kullanılan Araştırma Modelleri: Nitelik Düzeyleri ve Analitik Hata Tipleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. 16 (1), ss:49-71
- MİLLİKEN, J. (2004), Thematic Reflections on Higher Education Postmodernism versus Professionalism in Higher Education. *Higher Education in Europe*, Vol. XXIX, Nu.:1
- OSYM (2012). 2011-ÖSYS Yükseköğretim Programlarının En Küçük ve En Büyük Puanları Listesi. www.osym.gov.tr/dosya/1.../kilavuzyayinexceldokumutablo4y.pdf (01/12/2012)
- ÖKSÜZ, Y. BARUT, Y. DİCLE, A.N. (2011), Eğitim Bilimleri Enstitüsünde Yapılan Tezlerin Çeşitli Yönleriyle İncelenmesi. Samsun Sempozyumu
- SADLAK, J. CAI, L.N. (Ed.) (2009), The World-Class University as Part of a New Higher Education

- Paradigm: From Institutional Qualities to Systemic Excellence. UNESCO European Centre for Higher Education Shanghai Jiao Tong University Cluj University Press
- SAİD, W. E. (1995), *Entelektüel: sürgün, marjinal, yabancı* (çev. Tuncay Birkan,). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- SALMÍ, J. (2009), The World-Class University as Part of a New Higher Education Paradigm: From Institutional Qualities to Systemic Excellence. The World-Class University as Part of a New Higher Education Paradigm: From Institutional Qualities to Systemic Excellence. (Ed. Sadlak, J.; Cai, L.N). UNESCO European Centre for Higher Education Shanghai Jiao Tong University Cluj University Press
- SÖNMEZ, V. (2010), Auguste Comte (1798-1857) Pozitivizm. DEUHYO ED, 3 (3), 161-163
- ŞAHİN, F. N. (2006), Pozitivist Yaklaşımın Eğitim Yönetimi Alanına Yansımaları, Alana Getirdiği Katkı ve Sınırlılıkları, Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi 20: 40-51
- ŞİMŞEK, H. (1994), Pozitivizm Ötesi Paradigmatik Dönüşüm ve Eğitim Yönetiminde Kuram ve Uygulamada Yeni Yaklaşımlar. Hacettepe Üniversitesi II. *Eğitim Bilimleri Kongresi*
- ŞİMŞEK, H. (2005), Eğitim Reformunun Görünmeyen Yüzü: Paradigmalar Savaşı, "Geleceği Şekillendirmek" 13. Ulusal Kalite Kongresi, "Öğrenme, Eğitim ve Türkiye'nin Geleceğinin Şekillenmesi" Paneli
- ŞİMŞEK, H. ADIGÜZEL, T. (2012), Yükseköğretimde Yeni Bir Üniversite Paradigmasına Doğru. Eğitim ve Bilim, 37 (166)
- TİGHT, M. (2008), Higher education research as tribe, territory and/or community: a co-citation analysis. High Educ. 55: 593-605
- ÜLKER, H.İ. (2010), Üniversitelerin Yeniden Yapılanmalarının Kısa Tarihçesi <http://www.atilim.edu.tr/publ/iz-sayi9.pdf>
- WELCH, A.R. (2001), Globalisation, Post-modernity and the State: comparative education facing the third millennium. Comparative Education, 37, (4)pp. 475-492
- YILMAZ, K. OĞUZ, E. (2006), Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Fakülte Kültürüne İlişkin Algıları, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 38 (1)